

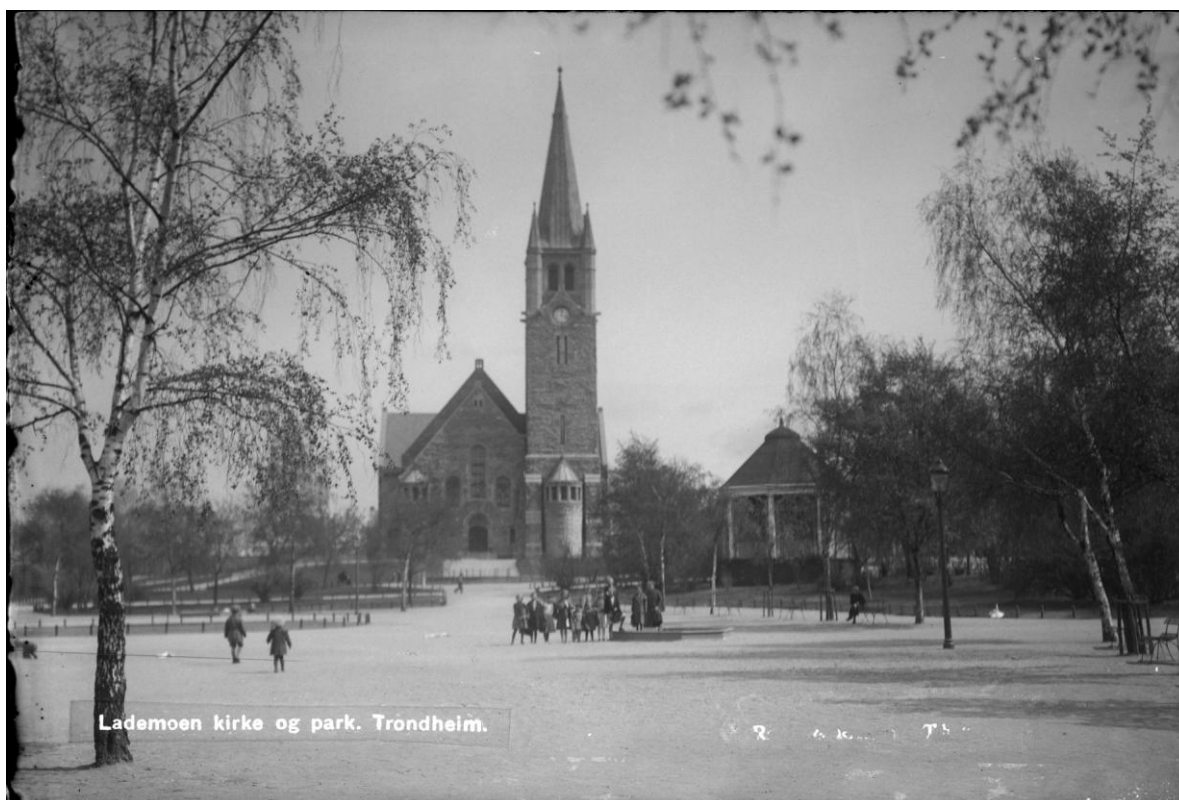

Per Øverland: Historieglimt 232

-

Lademoen kulturlandskap

Enkelte vil bli provosert av overskriften. Lade har et kulturlandskap, men har Lademoen? På Lade er det engstelse for at de gamle klassiske gårdene og naturlandskapet skal spoles ved uklok nybygging. Dessuten har Lade minner om jarlesetet og de mange nasjonale minnene. La oss se litt nærmere på ordet kulturlandskap. Det betyr et landskap som er blitt kultivert, det vil si preget av menneskelig aktivitet.

Lademoen park og kirke. Foto: Anton Røske. NTNU, Universitetsbiblioteket.

Slik ordet vanligvis er brukt forutsetter det at landskapet er preget av gammel kultur. Da tenker en gjerne på riktig gamle minner slik som gravhauger, helleristninger og ruiner der minnene ligger i et naturmiljø som er forholdsvis urørt. Nyere fortidsminneforskning derimot har utvidet blikket. Et hvert landskap som er utviklet og bebygget av mennesker til ulike tider, er et kulturlandskap. Dersom vi kaster blikket på bydelen Lademoen ser vi raskt at området er preget av menneskelig aktivitet over lang tid. Det er sammensatt av ulike trekk fra ulike

tider. Nettopp det store mangfoldet og det sammensatte i landskapet vekker interesse. Da tenker en ikke minst på blandingen av nytt og gammel og av grøntarealer og bebyggelse.

Lademoen er et interessant kulturlandskap. Det strekker seg fra Nedre Elvehavn med Solsiden kjøpesenter ved Nidelva i vest til Dalen hageby med bevarte og nyere grøntarealer i øst. Det går fra fjorden ved Dora og det byøkologiske området Svartlamon i nord til villastrøkene på Bakkaunet under Skyåsen i syd. Sentralt i landskapet ligger Eli plass park med kirka og skolen fra 1905 og 1906. Gjennom hele området fra Bakke kirke og gård i vest til Persaunveien og Lerkehaugen i øst går den gamle landeveien fra byen mot bygdene i øst og nord. I 1878 fikk den navnet Innherredsveien fordi den leder mot det nordtrønderske landskapet Innherred. La oss se nærmere på de ulike trekk i Lademoens ansikt.

Riktig gamle minner finner vi ikke lenger. Vi vet at langs Strandveien lå det frem til på 1800-tallet en rekke store gravhauger på begge sider av veien innover stranda mot Lade. Da ble de tatt til fyll i grøfter og til byggematerialer. Selve Strandveien er kanskje en av landets eldste opparbeidede veier; fra den tiden gravhaugene ble bygd. Gjennom middelalderen lå Lademoen som felles beitemark for de tre gårdene Bakke, Lade og Skyås, som alle er nevnt i sagaene. Gårdstunene på samtlige tre gårder eksisterer fremdeles. Minner om beitemarka er det vanskelig å finne i dag, dersom vi ikke tenker på grøntområder som parkene og den store kirkegården. De mange gårdene som ble dyrket opp fra 1750, er alle borte. Det som er bevart er navneverket. Fra beitemarka, moen innover mot Lade, gav navnet Lademoen. Navn fra gårdene fra 1700- og 1800-tallet brukes fremdeles bortsett fra Lykkens Prøve. Lykkens Prøve lå ved Innherredsveien tvers overfor Lademoen kirke og var et nyere navn på Scharfenbergplassen. Navn som brukes daglig er Buran, Dalen, Gardemoen, Ulstadløkken og Voldsminde. Navnet på Eli plass er det offisielle navnet på Lademoen park.

Et tydelig trekk i bildet er kommunikasjonslinjene. Innherredsveien skjærer seg gjennom hele området. Det samme gjelder jernbanen fra 1880-åra. Gate- og veinettet er langt fra som et sjakkbrett slik som for eksempel Cicignons Midtbyen eller som på Manhattan. Nei, det er slynget og tiltalende. Gate- og veinavnene forteller sin historie. Veiene er de lengste. Innherredsveien og Strandveien er nevnt. Gamle Kongevei fra sist på 1700-tallet skulle skape en tørrere og bedre erstatning for den gamle landeveien østover. Mellomveien som tidligere het Omnibussveien fordi hesteomnibussen og senere sporveien gikk der. Før det var navnet kirkeveien. Det var hovedveien til Lade kirke, som var menighetskirke for området. En liten rest heter fremdeles Gamle kirkevei på Buran. Gatene er gjerne korte og fremstår som tverrgater til de lengre veiene. I en periode da Innherredsveien var alene om å ta trafikken østfra før Strindheim-tunnelen kom, het det gjerne om Lademoen at «det er et sted man kjører gjennom». Da forbant folk flest området med de lange rekkene med leiegårder som de så fra bilvinduet. Ser en nærmere på leiegårdene så er det bare langs Frostaveien og Ulstadløkkveien en har kompakte kvartaler med slike gårder. For øvrig er bolighusene gjerne en blanding av mur- og trehus.

Ulstaðløkkveien er en flott byggate med preg fra omkring 1910. Liknende gater kan en se i mange byer på kontinentet.

Lademoen var på 1900-tallet en arbeiderbydel. Der var det vel «hytter, men ingen slott»? Nettopp på 1900-tallet fikk bydelen en rekke store, monumentale bygg. Lademoens «slott» er bygg som Lademoen kirke fra 1905, Lademoen skole fra 1906, Lilleby skole fra 1911 og Dalen offentlige skole for blinde i 1912. Dette er bygg som preget den nye bydelen i tillegg til andre offentlige institusjoner som politikammer, brannstasjon, postkontor og mange andre. Bydelens befolkning var stolt av sine «slott». Også nye arbeidsplasser kom. Industrien på Lademoen var særlig innen nærings- og nytelsesproduksjonen. De sysselsatte ikke minst kvinner. Allerede i 1898 stod den første bygningen ved Trondhjems Preserving ferdig. I 1901 ble Aktiebryggeriet ved Strandveien innvidd. Så kom Nidar i Ulstaðløkkveien i 1914 og Lade fabrikker i 1918. Om hundre år er nok til å gi historisk patina, skulle Lademoen kulturlandskap ha nok tidsavstand til å bli regnet med.

Ser vi så til slutt på de grønne innslagene så kommer mange ulike ledd inn. Et stort felt er kirkegården med sine blomsterkleddede graver, plener, busker og trær. To parker finner vi. Den eldre Eli plass park og den nyere Strandveiparken vet befolkningen å sette pris på. Sett rett ovenfra vil det grønne innslaget være det dominerende. De fleste grøntinnslagene kommer i villastrøkene fra Innherredsveien oppover mot Kuhaugen og omkrng Dalen inne ved Blindeskolen, som nå er en av landets fremst høyskoler for barnehagepedagoger. Jo, det store mangfold av menneskeskapt virksomhet på Lademoen får bildet av et levende og fascinerende kulturlandskap til å vokse frem for våre øyne.